

CHAMOISEAU ZNÁMÝ A NEZNÁMÝ Z MNOHA ÚHLŮ POHLEDU

Fučíková, Milena. *Chamoiseau: Le chant d'ombre et de lumière*. Praha: Karolinum 2023, 206 s.

Vojtěch Šarše
Univerzita Karlova
vojtech.sarse@ff.cuni.cz
<https://orcid.org/0000-0003-3147-456X>

Patrick Chamoiseau je považován za významného autora nejenom antilských, ale i frankofonních literatur. Nepřestává čtenáře a čtenářky udivovat svým neotřelým psaním, neobvyklými tématy, překvapivě vystavenými narativy či nečekanými zápletkami. Jeho knihy bývají brzy po vydání překládány do mnoha jazyků a přinesly mu několik významných literárních cen. Zároveň je akcentován v nespočetných akademických studiích, od studentských prací po články či monografie významných badatelů a badatelek. Ti se s interdisciplinárním přístupem noří do jeho děl a přinášejí velké množství problematik, jejichž odpovědi rozšiřují možná čtení děl martinického spisovatele. Milena Fučíková nám představuje studii komplexní, propracovanou, uhlazenou časem a obsáhlými znalostmi literárních teorií a samozřejmě samotného vybraného díla. Autorka nabízí nové pohledy a přináší ve své práci podložená vysvětlení vybraných textů, respektive detailní rozbor zpracovávaných témat.

Nejprve je třeba vyzdvihnout, že studie Mileny Fučíkové má rozsáhlou bibliografii, která její práci s textem obohacuje. Mnohé literární termíny, jež používá, jsou skrze komentované citace jasně a přehledně vysvětleny. Jedná se nejenom o termíny spojené přímo s martinickým autorem, ale také o literárněvědnou terminologii, jež je vždy zasazena do příslušného významového kontextu. Autorka využívá řadu odkazů na jiné autory a autorky, teoretiky a teoretičky, jež jsou v práci pečlivě odcitovány. Veškeré tyto metatexty osvětlují intence autorky. Nadto je styl psaní Mileny Fučíkové nejenom čtivý, ale i přehledný a díky poznámkám pod čarou na první čtení pocho-pitelný. Orientace v textu je snadná a argumenty jsou řazeny logicky. Od začátku do konce je čtenáři či čtenářce jasné, kam chce autorka dojít a co přesně chce ve své práci obsáhnout. Nezaobírá se dílem martinického autora chronologicky, sleduje naopak vývoj určitých témat a jednotlivých archetypálních postav s nimi spojených.

Autorka tak ve své studii systematicky rekonstruuje imaginárno vlastní Patricku Chamoiseauovi. Jednotlivá témata jsou následovně problematizována: jaké je jejich spojení s francouzským a kreolským jazykem, potažmo s francouzskou a kreolskou kulturou? Jsou součástí autorova angažování se za dosažení sociální spravedlnosti? Vytvářejí společně celek? Literárním toposem je velice často otrokářství (vzpomínky otroků, postava prchajícího otroka, odlidštění, boj za svobodu a další), autorka se věnuje i sekundárním tématům spojených s obchodem s lidmi, jako jsou např. utrpení, pes vycvičený k lovu uprchlých otroků, sociální nerovnosti atd. Fučíková velice zevrubně studuje tato zobrazení, kterými vypravěč vytváří možnou společnou paměť Martinčanů, respektive Antilanů, jelikož nedílnou součástí této části světa je právě

otroctví, jehož připomínání je však kontinuálně potlačováno. Ve studii je naprosto oprávněně zdůrazněno, že toto imaginárno vytváří ze souhrnného díla martinického romanopisce vyprávění jedné intencionálně opomíjené historie. Autorka však neutrnula jen v analýzách aspektů zobrazované otrokářské minulosti. Věnuje se i jiným opakujícím se figurám, např. ptáka či motýla, a jejich významu, a to svobodě a veselí. V poslední kapitole se Fučíková věnuje rozsáhlé plejádě autorů a filozofů, kteří Chamoiseaua inspirovali a zdůrazňuje, jak se jejich tvorba propsala do studovaných textů (vzdvihuje především Françoise Rabelaise, Émila Zolu, Françoise Villona, Aimého Césaira, Arthura Rimbauda, Williama Faulknera, Saint-Johna Perseho a Michela de Montaigne).

V rámci své práce Fučíková také detailně vysvětluje, jak vypravěči čtenáře přivádějí jednak do míst existujících (v těchto pasážích je využita reálná a velice detailní toponymie konkrétních míst), ale také do míst naprosto fiktivních, které vycházejí mimo jiné z martinického, potažmo antilského mystična, legendárna a pohádek. Jeho vyprávění je tak nejenom autentické, ale také založené velice precizně na kulturní hybriditě. Autorka se v průběhu práce věnuje z různých úhlů pohledu právě tomuto střetu reality a imaginativního prostoru. Zobrazení reality je spojeno s tendencí konkretizovat příběhy a zasadit je do přesného místa a času. Budování imaginativního prostoru vychází z martinické tradice vypravěčů a kreolských mýtů, k nimž mnoho postav martinického spisovatele odkazuje. Kreolský vypravěč a s ním spojená témata (jeho výsadní postavení ve společnosti či jeho marginalizace, vytváření paměti, ožívování vzpomínek atd.) hrají v díle Patricka Chamoiseaua zásadní roli. Tyto aspekty Chamoiseauovi dovolují ztvárnit hybriditu jakožto pozitivní aspekt moderní antilské společnosti. Zároveň ho jeho provázanost s antilskou tradicí a představitostí činí nezávislým na literárním centru, což by v jeho případě byla Paříž a její literární kruhy. Jeho originalita podle autorky nepřestává čtenáře, kritiky a badatele udivovat.

I analýza Chamoiseauova jazyka je velice pečlivě vedena. Autorka nám podává popis a definici jazykového hybridu vytvořeného na základě rodné kreolštiny a získané a zároveň dominantní francouzštiny. Autorčino tvrzení je jasné: tyto dva jazyky jsou individuálním místem tvorby martinického autora. Avšak nejedná se o tradiční mísení jazyků, jak ho známe u mnoha jiných frankofonních autorů a autorek. V tomto případě jde o autentické vytváření osobité mluvy, která propojuje Chamoiseaua např. s autorem z Pobřeží slonoviny Ahmadouem Kouroumou. Milena Fučíková také využívá vlastní rozhovor s autorem, zaměřený mimo jiné na jazyk, a podává informace, které osvěžují četbu jinak akademické práce. Autorčin výzkum potvrzuje, co tvrdí sám autor, a to že tato jazyková hybridita jeho tvorbě dovoluje nejen osvobodit se od standardního jazyka, tedy od nikdy nekončící diskuse ohledně jazyka francouzské a frankofonní literatury, ale také vytváří jazyk oproštěný od jakýchkoliv konvencí, tedy považovaný za naprosto autentický.

Autorka se nevyhnutelně věnuje také otázce náležející primárně postkoloniálním teoriím, a to všudypřítomnosti koloniálního dědictví. Pokládá si otázku, jak autor přítomnost tzv. Západu v kultuře Martiniku — tedy kulturní vztah založený na dominanci periferie centrem — ztvárňuje. Ať už se jedná o následky procesu asimilace či např. přeživších geografických názvů, Chamoiseau ve svých dílech reprezentuje různé formy přítomnosti Západu v bývalých koloniích Antil. Stejně tak se Fučíková obrací k problému čtenářské obce martinického autora. Jedná se však o otázku těžko

zodpověditelnou. Autorka v této pasáži poukazuje na autorovu skvělou znalost antilských literatur a historie tohoto geopolitického teritoria, což mu dovolilo napsat dílo, které je schopno vytvořit alespoň náznaky kolektivní paměti. Tedy přilákat antilské čtenářstvo. Ze stejného postkoloniálního hlediska autorka věnuje celou podkapitulu Chamoiseauovu přeepsání příběhu Robinsona Crusoe. Analyzuje úhel pohledu na osud tohoto Angličana a vysvětluje, jak martinický spisovatel převrátil tradiční crusoevské role. Tato postava Angličana z doby obchodu s otroky byla ve středu zájmů mnoha jiných autorů a autorek a Chamoiseau dodává své *réécriture* tohoto příběhu jedinečnosti tím, že Robinsona Crusoea rozděluje na dvě postavy.

Práce Mileny Fučíkové je tedy nejen po obsahové ale i formální stránce velice kultivovaná. Mám vlastně jen jednu výtku, týkající se používání uvozovek. V dnešní době jsme dokonce i v akademických pracích svědky jejich excesivního využívání, hraničícího se zneužíváním. Samozřejmě je naprosto namístě užít uvozovky např. v případě citací či uvedení konkrétního termínu. Avšak následující příklady — jsou čtyři, ale naneštěstí by jich mohlo být více — poukazují na zcela odlišné použití těchto párových interpunkčních znamének:

- s. 20: [...], forment un ensemble de « variantes » et de « versions » imaginé dans l'espace
 [...] qui simule d'une manière assez « classique » celui du conteur créole
- s. 21: [...] ou de merveille, où « le rêve de la liberté » tient une place notable.
- s. 34: [...], selon une logique qu'on peut qualifier d'« imaginaire ».

V uvedených pasážích není vůbec jasné, proč jsou uvozovky užity a jaký význam přinášejí do textu, respektive k daným slovům. Je jejich rolí zdůraznit ony termíny? Nebo je ironizovat, zesměšnit a ubrat jim tak na významu? Nebo je snad jejich úlohou přiřknout jim jiný význam, než mají? Čtenář či čtenářka samozřejmě odpovědět na tyto otázky nemůžou, tudíž je význam těchto vět neopodstatněnou přítomností uvozovek narušen. Nejedná se však o množství, které by zásadním způsobem ovlivňovalo fungování textu jako celku či znemožňovalo jeho pochopení.

Znalosti autorky založené na pečlivé četbě se snoubí s dynamikou jejích vlastních interpretací. Po přečtení se i naše percepce Patricka Chamoiseaua stává přesnější a naše pochopení jeho textů je plnější. Autorka práce na nás efektivně přenáší svou čtenářskou a zároveň akademickou zkušenost. Odhaluje nám tak nové spojitosti a intertextuální aspekty děl martinického spisovatele. Analyzuje a vysvětluje dominantní prvky jeho stylu psaní. Jeho imaginárno je pochopitelnější a metafory dostupnější i čtenáři, který se neorientuje v antilských frankofonních literaturách. Autorka v přístupné formě přináší nová čtení Patricka Chamoiseaua, jehož díla jsou různorodou assembláží stylů a narativů. Objektivně komentuje autorovu (téměř) obsesi otrokářskou minulostí a jejím dědictvím. Přivádí nás systematicky a komplexně do světa Chamoiseauova díla, jeho charakteristických postav, opakujících se témat a s jistotou mapuje fikční svět tohoto autora, který alespoň z jisté části reflektuje svět reálný.